

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Hyvinvointiala Hali katsoo, että esitys on kokonaisuutena osittain kannatettava. Uudistuksen lähtökohtaiset tavoitteet — painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen ja avopalveluihin, lastensuojelun roolin selkiyttäminen viimesijaisena palveluna sekä lain rakenteen uudistaminen — ovat sinänsä kannatettavia ja tavoiteltuja uudistuksia palvelujärjestelmässä. Esitykseen sisältyy myös konkreettisesti myönteisiä muutoksia, kuten lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävien keventäminen, edunvalvontasäätelyn täsmentäminen, turvahenkilöitä koskevan epäselvyyden poistaminen sekä avohuollon tavoitteellisuuden vahvistaminen.

Esitys herättää kuitenkin kysymyksiä, jotka on otettava huomioon ennen lain voimaantuloa:

Keskeinen riski on, että lastensuojelun asiakkuuskynnyksen nosto ja viimesijaisuuden korostaminen toteutuvat tilanteessa, jossa perustason palveluja ei ole vahvistettu riittävästi eikä niihin esitetä kohdennettavan lisäresursseja. Tämä voi johtaa siihen, että lasten ja perheiden tilanteet kriisiytyvät ennen kuin tuki alkaa, mikä pitkällä aikavälillä voi lisätä raskaampien toimenpiteiden tarvetta ja kustannuksia — vastoin esityksen tavoitteita.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on huolestuttavaa, että uudistus lisää hyvinvointialueiden liikkumavaraa ilman riittävää kansallista ohjausta ja resursointia. Nykyiset alueelliset erot palveluissa ovat jo merkittäviä, ja on todellinen riski, että lasten oikeus yhdenvertaisiin palveluihin eriytyy entisestään. Esitetyt säästölaskelmat ovat epävarmoja, ja on mahdollista, että kustannukset siirtyvät raskaampiin palveluihin. Valmistelun aikataulu on ollut liian tiukka: lapsivaikutusten arviointi on jäänyt puutteelliseksi, sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi, ja erityisesti lasten kuuleminen on toteutunut suppeasti.

Uudistuksen onnistuminen edellyttää täsmennyksiä erityisesti asiakkaiden ja työntekijöiden oikeusturvaan, perustason palvelujen resursointiin, kansallisen ohjauksen vahvistamiseen sekä systemaattisen arviointi- ja seurantajärjestelmän luomiseen ennen lain voimaantuloa.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Ehdotukset vastaavat esityksen tavoitteisiin vain osittain. Rakenteellisella tasolla useat ehdotukset vievät oikeaan suuntaan: lain rakenne selkeytyy, lastensuojelun viimesijaisuus vahvistuu, lapsen asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä kevennetään ja päätöksentekoa jäsennetään. Myös sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain samanaikainen uudistaminen on lähtökohtaisesti perusteltua.

Käytännön tasolla ehdotukset jäävät kuitenkin useassa keskeisessä kohdassa riittämättömiksi suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Varhaisen tuen tavoite ei toteudu ilman resursseja. Esityksen keskeisin tavoite — painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen — on riippuvainen perustason palvelujen tosiasiallisesta vahvistumisesta. Lakiesitys ei sisällä mekanismeja tämän varmistamiseen, vaan nojaa oletukseen, että hyvinvointialueet kykenevät vastaamaan kasvavaan tarpeeseen samanaikaisesti, kun rahoitusta leikataan. Noin 10 000 lapsen siirtyminen lastensuojelusta sosiaalihuoltolain piiriin ei automaattisesti johda siihen, että he saavat varhaisempaa tai vaikuttavampaa tukea.

Taloudelliset ja laadulliset tavoitteet ovat ristiriidassa, ja lisäksi esitetyt säästöarviot sisältävät merkittävää epävarmuutta. Mikäli varhainen tuki ei toimi suunnitellusti, raskaampien ja kalliimpien toimenpiteiden tarve ja sen myötä kustannukset voivat kasvaa. Alueellinen eriytyminen on merkittävä riski. Ehdotukset lisäävät hyvinvointialueiden harkintavaltaa ilman riittävää kansallista ohjausta ja seurantaa. Tulkintakäytännöt tulevat todennäköisesti vaihtelevaan alueittain, mikä vaarantaa lasten yhdenvertaisuuden palveluihin pääsyssä.

Asiakkuuskynnyksen nosto voi tuottaa vastakkaisen vaikutuksen. Lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen nosto lähelle huostaanoton kynnystä sisältää riskin, että lapset ja perheet saavat tukea vasta tilanteiden jo vakavasti kriisiytyttyä. Tämä voi lisätä — ei vähentää — kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen tarvetta. Valmistelu vaatii enemmän aikaa. Lapsivaikutusten arviointi on puutteellinen, lakien yhteisvaikutuksia ei ole riittävästi arvioitu ja toimeenpanon edellytyksiä hyvinvointialueilla ei ole varmistettu. Uudistus olisi edellyttänyt pidempää valmistelua ja vahvempaa kansallista tukea toimeenpanolle.

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Rajatumpi uudistus (esim. pelkkä ilmoitus- ja arviointikäytäntöjen täsmentäminen)

Perustelut tiiviisti

Annetussa aikataulussa olisi riskittömämpää tehdä uudistus rajatummin. Ehdotetun esityksen myötä rajapinta jää edelleen tulkinnanvaraiseksi. Noin 9 600 lapsen siirtyminen lastensuojelusta sosiaalihuoltolain piiriin ei automaattisesti selkeytä rajaa — se voi vain siirtää tulkintahaasteet uuteen kohtaan. Erityisesti on epäselvää, milloin sosiaalihuoltolain mukainen tuki katsotaan riittämättömäksi ja lastensuojelun asiakkuus tulee arvioitavaksi.

Asiakkuuden kynnyksen nosto voi tuottaa tavoitteiden vastaisia vaikutuksia. Jo nykyisin lastensuojeluun tullaan monin paikoin liian myöhään. Kynnyksen nosto voi johtaa siihen, että lapsia ohjautuu lastensuojeluun entistä kriisiytyneemmissä tilanteissa, mikä lisää — ei vähennä — huostaanottojen tarvetta.

Keskeinen edellytys uudistuksen onnistumiselle on, että sosiaalihuollon lapsiperhepalveluihin turvataan riittävät resurssit ja osaaminen ennen siirtymää. Ilman tätä muutos on vaarana jäädä tilastolliseksi asiakassirroksi, joka ei tosiasiallisesti vahvista varhaista tukea. Lisäksi tarvitaan vahvaa kansallista ohjausta, selkeä seurantajärjestelmä sekä täsmennykset vastentahtoisen tuen tilanteisiin, ostopalveluiden oikea-aikaiseen hyödyntämiseen sekä järjestöjen rooliin palvelukokonaisuudessa.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Keskeisten käsitteiden kokoaminen uuteen määritelmäpykälään (2 §) voi selkeyttää lain soveltamista. Lastensuojelun viimesijaisuuden korostaminen suhteessa muihin palveluihin voi selkeyttää palvelujärjestelmää. Vaikuttavuudennäkökulmasta on hyvä selkiyttää rooleja ja vastuita tilanteissa, jossa lastensuojelu on korvannut muita puuttuvia palveluja.

Kokonaisuus kaipaakin kuitenkin täsmennyksiä. Lain keskeinen käsite "erityinen suojelu" jää määrittelemättä, eikä esityksessä avata sen suhdetta "lastensuojelu"-käsitteeseen — vaikka palvelua kuvataan esityksessä edelleen nimenomaan lastensuojeluna. Myös käsitteet "ilmeinen suojelun tarve" ja "vaativimman lastensuojelun palvelu" jäävät epämääräisiksi ja voivat johtaa vaihteleviin

tulkintakäytäntöihin alueittain. Laissa käytetyt käsitteet tulee yhdenmukaistaa muun lainsäädännön käsitteistön kanssa.

Jälkihuollon asema on sekä sääntelyn että toteutuksen osalta epäselvä eikä käytännön toimeenpanoa ole riittävästi selvennetty. Jälkihuoltoonuret ovat tutkitusti erityisen haavoittuvassa asemassa, ja on vakava riski, että he jäävät sosiaalihuollon puolella riittämättömän tuen varaan.

Luvun säännökset ohjaavat toimintaa oikeaan suuntaan, mutta käytännön toimeenpano edellyttää merkittävää toimintakulttuurin muutosta, osaamisen vahvistamista ja yhtenäisiä kansallisia tulkintaohjeita. Ilman vahvaa kansallista ohjausta on riski, että hyvinvointialueiden käytännöt eriytyvät merkittävästi, mikä vaarantaa lasten yhdenvertaisen kohtelun.

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

Asiakkuuden alkamis- ja päättymiskriteerien täsmentyminen voi selkeyttää palvelurakennetta ja tehdä asiakkuuksista läpinäkyvämpiä sekä ammattilaisille että perheille. Lastensuojelun viimesijaisuuden vahvistaminen on periaatteessa oikeansuuntaista, ja kiireellisten toimenpiteiden yhteydessä tapahtuva asiakkuuden automaattinen alkaminen on kannatettava tarkennus. Asiakkuuden päättymisestä säätäminen nimenomaisesti on myös kannatettavaa.

Lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen nostoon lähelle huostaanoton kriteerejä sisältyy kuitenkin riskejä, jos se johtaa viiveisiin oikeanlaisen tuen toteuttamisessa. Jo nykyisin lastensuojelun asiakkuuteen tullaan monin paikoin liian myöhään. Käytännön seurauksena voi olla, että lapset ohjautuvat lastensuojeluun entistä kriisiytyneemmissä tilanteissa, jolloin avohuollon muutostyö ei enää ole realistista ja lastensuojelun tehtäväksi jää lähinnä sijoitusprosessien valmistelu.

Asiakkuuden alkamisen kriteeristö jää osin tulkinnanvaraiseksi. Käsitteet "vakavan vaarantumisen uhka", "lapsen erityinen suojelun tarve" ja "ilmeinen suojelun tarve" kaipaavat tarkempaa avaamista sekä lakitekstissä että aikanaan soveltamisohjeissa. Erityisenä puutteena on, että säännösehdotus jättää epäselväksi, koskeeko asiakkuuden kriteeri myös tilanteita, joissa lapsi itse käytöksellään vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. Vireilletulon siirtyminen sosiaalihuoltolain piiriin edellyttää sosiaalihuoltolakia soveltavilta asiantuntijoilta lastensuojeluosaamista ja riittäviä resursseja, jotta suojelun tarve tunnistetaan ajoissa. Määräaikojen poistaminen tuen tarpeen arvioinnin aloittamiselle ja loppuunsaattamiselle voi olla ongelmallista oikea-aikaisen tuen näkökulmasta.

Asiakkuuden päättymistä koskeva sääntely selkeytyy, mutta siirtymävaiheeseen liittyy riskejä. Kun lapsi siirtyy lastensuojelusta sosiaalihuollon palveluihin, on epäselvää, kuka vastaa kokonaisuudesta siirtymän jälkeen — erityisesti monialaista tukea tarvitsevilla perheillä. Sosiaalihuollon puolella

mitoitus on 47 asiakasta sosiaalityöntekijää kohden, kun lastensuojelussa se on 30, mikä heikentää intensiivisen tuen mahdollisuuksia juuri niille, joiden tilanne on jo ollut vakava. Erityinen riski liittyy siihen, että sosiaalityö ja -ohjaus ovat jatkossa korostetun ensisijaisia suhteessa palveluihin, jolloin vaikuttavien palveluiden myöntämisen ja saamisen kynnyks voi nousta kohtuuttoman korkeaksi.

Kaikkiaan ehdotus lisää sosiaalityöntekijöiden /sosiaalihuollon asiantuntijoiden harkintavaltaa sekä asiakkuuden alkamisessa että päättymisessä. Ilman yhtenäisiä valtakunnallisia linjauksia, koulutusta ja seurantajärjestelmää tämä johtaa todennäköisesti merkittäviin alueellisiin eroihin siinä, milloin ja miten lastensuojelun asiakkuudet alkavat ja päättyvät.

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Asiakasmitoituksen rajattu joustavoittaminen on periaatteessa kannatettavaa, mutta ehdotettu sääntely edellyttää täsmennyksiä ennen lain voimaantuloa.

Tilapäinen joustaminen asiakasmäärässä on käytännön työn kannalta perusteltu uudistus. Se mahdollistaa esimerkiksi saman sosiaalityöntekijän jatkamisen perheen kaikkien lasten vastuuhenkilönä ja ehkäisee tarpeettomia asiakassiirtoja, jotka eivät tue lapsen etua.

Osana lain toimeepanoa on varmistettava, ettei tilapäisestä poikkeuksesta muodostu käytännössä pysyvää käytäntöä. On myös huomioitava, että lastensuojelun kautta autettavien asiakkuuksien vaatavuus kasvaa kynnyksen noston myötä, ja 30 asiakkaan mitoitus voi jo sellaisenaan olla liian korkea. Nykyinen muotoilu "jos se on välttämätöntä lapsen edun turvaamiseksi" on ajallisesti ja asiakasmäärien osalta liian väljä. Asiakasmitoitustietojen kansallinen seuranta on välttämätöntä.

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotus on pääosin kannatettava rakenteellisena uudistuksena. Tehtävien kokoaminen yhteen pykälään selkeyttää sosiaalityöntekijän roolia ja helpottaa lain soveltamista. Lapsen edun ensisijaisuuden ja osallisuuden korostaminen asiakasprosessin johtamisessa on kannatettavaa, samoin monialaisen yhteistyön velvoittavuuden vahvistaminen. Mahdollisuus delegoida osa tehtävistä muille ammattilaisille on käytännön työn kannalta perusteltua ja voi vapauttaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän aikaa lapsen kanssa tehtävään työhön niissä tilanteissa, kun se on lapsen edun näkökulmasta erityisen tärkeää.

Sosiaalityöntekijän päätösvalta ja ammatillinen vastuu lapsen kokonaistilanteen arvioinnista muodostavat kokonaisuuden, eikä tehtäväkuvien joustavoittaminen saa johtaa tämän kokonaisuuden tai lapsen oikeuksien kaventumiseen. Lapsen tuen tarpeeseen on vastattava riittävillä tiedoilla ja tilannekuvan on oltava kattava.

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

Peruslinjaukset vastuunjaon selkeyttämisestä ovat kannatettavia ja vastaavat pitkälti voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Sijoittajahyvinvointialueen ja sijoitushyvinvointialueen vastuunjaon selkeyttäminen on perusteltua. Lastensuojelun ja terveydenhuollon välisen vastuunjaon täsmentäminen on erittäin tarpeellista. Kustannusvastuun tiukentaminen voi parhaimmillaan kannustaa vahvistamaan avohuoltoa ja varhaista tukea, mutta niukat resurssit ja kasvavat palvelutarpeet ohjaavat painopistettä kiireellisten tilanteiden hoitamiseen, mikä voi heikentää ennaltaehkäisevän työn kehittämistä.

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosäätelyä?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Päätöksentekovaltaa koskevien säännösten kokoaminen yhteen lukuun on selkeä parannus. Merkittävien lapsen oikeuksiin puuttuvien ratkaisujen sitominen viranhaltijapäätöksiin on perusteltua, ja osa päätöksistä voidaan asianmukaisesti osoittaa sijaishuoltopaikan henkilöstölle.

Ehdotus, jonka mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rinnalla "muu toimivaltainen hyvinvointialueen viranhaltija" voisi tehdä päätöksiä muun muassa avohuollon tukitoimista, erityisen huolenpidon jakson lopettamisesta ja aineen tai esineen poisottamisesta, edellyttää kansallista ohjausta toimeenpanon tueksi. Virkavastuun näkökulmasta ehdotus on osin ristiriitainen: lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kokonaisvastuu lapsen asiakasprosessista, mutta päätöksiä voisi tehdä viranhaltija, jolla ei ole tähän kokonaisvastuuseen perustuvaa asiantuntemusta tai tilannekuvaa. Käsite "muu toimivaltainen viranhaltija" jää määrittelykellisesti väljäksi, mikä voi johtaa vaihteleviin käytäntöihin.

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

-

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Lapsen edun ensisijaisuuden ja osallisuuden korostaminen koko asiakasprosessin ajan on kannatettavaa. Kirjaamisvelvoite mielipiteen selvittämisen tavasta ja sisällöstä vahvistaa oikeusturvaa. Myös lastensuojelun edunvalvontaa koskeva sääntely ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuun täsmentäminen puhevallan käytön turvaamisessa on myönteistä erityisesti tilanteissa, joissa huoltajat ovat asiassa passiivisia.

Lainsäädäntö ei yksin ratkaise osallisuuden ongelmia. Aito osallisuus edellyttää aikaa, pysyvää asiakassuhdetta ja luottamuksen rakentumista, jotka edellyttävät riittäviä resursseja ja riittävää jatkuvuutta.

Ehdotettu lastensuojelulainsäädäntö sisältää vahvoja lapsen osallisuutta turvaavia velvoitteita, joita ei ole sosiaalihuoltolaissa samassa laajuudessa. Kun suuri osa asiakkuuksista siirtyy sosiaalihuoltolain piiriin, on riski, että lasten osallisuuden toteutuminen muuttuu epäyhtenäisemmäksi ja riippuvaisemmaksi paikallisista käytännöistä ja yksittäisten sosiaalityöntekijöiden tulkinnoista. Erityistä huomiota tulee vielä kiinnittää kaikkein haavoittuvimpien lasten osallisuuteen sekä nuorempiin lapsiin, joiden mielipiteiden selvittämisessä on puutteita.

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Luvun 6 menettelysäännökset ovat pääosin kannatettavia ja vastaavat pitkälti voimassa olevaa lainsäädäntöä ja selkeyttävät joitakin käytäntöjä.

Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen korostaminen ja etätapaamisten rajaaminen poikkeustilanteisiin on laajasti kannatettavaa. Riittävä kasvokkainen kohtaaminen on välttämätöntä luottamuksellisen asiakassuhteen ja aidon osallisuuden kannalta. Asiakassuunnitelman tarkistamista tulisi edellyttää riittävän usein. Asiakassuunnitelman laatimisvelvollisten piiri on liian kapea — suunnitelma tulisi laatia yhteistyössä myös vanhemman tai muun laillisen edustajan kanssa, ei pelkästään lapsen kanssa.

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Avohuollon roolin vahvistaminen ja selkiyttäminen on periaatteessa oikeansuuntaista ja kannatettavaa, mutta ehdotuksiin liittyy merkittäviä riskejä, jotka voivat käytännössä kääntää kehityksen tavoitteidensa vastaiseksi.

Avohuollon tarkoituksen kirjaaminen lakiin — vaikuttaa myönteisesti lapsen kasvuolosuhteisiin ja ehkäistä sijoituksia — on kannatettava täsmennys. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuuden korostaminen on periaatteessa linjassa varhaisen tuen tavoitteen kanssa, mutta palveluiden toissijaisuuden korostaminen voi heikentää tuen kokonaisuuden vaikuttavuutta ja oikea-aikaisuutta.

Asiakkuuskynnyksen nousun myötä lastensuojelun avohuollon asiakkuus alkaa pahimmillaan niin myöhään, ettei pitkäjänteinen muutostyö ole enää mahdollista. Tämä on ristiriidassa esityksen keskeisen tavoitteen kanssa. On olemassa riski siitä, että muutos viivästyttää sellaisten perheiden tuen saamista, jotka tarvitsevat välittömästi intensiivisempää tukea. Järjestöjen erityisosaaminen on vahvemmin tunnistettava osaksi avohuollon palvelukokonaisuutta.

Lastensuojelun avohuollon luvussa ei riittävästi käsitellä sitä, miten varmistetaan lasten pääsy tarvitsemiinsa terveydenhuollon palveluihin — erityisesti neuropsykiatriisiin ja päihdepsykiatriisiin palveluihin, joihin pääsyssä on jatkuvia puutteita.

Ehdotettu avohuollon vahvistamisstrategia nojaa oletukseen, että perustason palvelut — erityisesti lapsiperhepalvelu — kykenevät vastaamaan lisääntyvään tarpeeseen. Tähän ei kohdennu lisäresursseja, vaan oletuksena on, että uudistuksen myötä toiminta tehostuu ja resursseja säästyy. Noin 9 600 lapsen siirtyminen lastensuojelusta sosiaalihuoltoon ei itsessään tarkoita, että he saavat varhaisempaa tai parempaa tukea — se edellyttäisi merkittäviä panostuksia sosiaalihuollon henkilöstöön ja osaamiseen. Ilman tätä muutos on vaarana jäädä tilastolliseksi.

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotuksen tavoite on periaatteessa oikeansuuntainen, mutta käytännön toteutettavuuteen liittyy vakavia huolia, joita ei ole riittävästi ratkaistu esityksessä. Lyhyempi määräaika voi vahvistaa lapsen

oikeusturvaa korostamalla kiireellisen sijoituksen väliaikaista luonnetta ja ohjaamalla tekemään ratkaisuja ripeämmin. Se voi vähentää pitkittyneitä epäselviä tilanteita.

Ehdotettu 14 vuorokauden määräaika on käytännössä hyvin lyhyt. Kiireellisen sijoituksen aikana on tyypillisesti tehtävä samanaikaisesti useita vaativia tehtäviä: selvitettävä lapsen mielipide, arvioitava huoltajien tilanne, kartoitettava tukitoimet ja läheisverkosto, tehtävä moniammatillista yhteistyötä, kerättävä lausuntoja sekä tarvittaessa valmisteltava huostaanotto. Lyhyempi määräaika edellyttää lisää resursseja — joita ei esityksessä osoiteta, jolloin aikarajojen tiukentaminen voi johtaa puutteellisesti valmisteltuihin päätöksiin — ei parempaan lapsen suojeluun.

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotus sisältää useita täsmennystä vaativia kohtia. Huostaanoton viimesijaisuuden vahvistaminen on periaatteessa kannatettavaa. Uusi 2 momentti, jonka mukaan huostaanottoon voidaan ryhtyä vasta kun ensisijaiset sosiaali- ja terveyspalvelut on todettu riittämättömiksi tai soveltumattomiksi, vastaa pitkälti nykyistä käytäntöä. Läheisverkostokartoituksen vahvistaminen lakiin on myös kannatettavaa, ja huostassapidon lopettamisen selkeyttäminen 57 §:ssä on myönteistä. Samalla on huolehdittava, ettei huostaanottokynnystä nosteta tilanteissa joissa avohuollon palvelut tai muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut eivät riitä turvaamaan lapsen etua.

Vaatus terveydenhuollon palvelujen ensisijaisuuden osoittamisesta ennen huostaanottoa on käytännössä ongelmallinen: sosiaalihuollon viranomaisilla ei ole toimivaltaa arvioida terveydenhuollon tarvetta eikä pakottaa terveydenhuoltoa arvioimaan lasta. Jos tarvittavia terveydenhuollon palveluja ei ole saatavilla, syntyy käytännössä mahdottomuus tehdä lain edellyttämällä tavalla perusteltua huostaanottopäätöstä. Terveydenhuollon lainsäädäntöön tulisi kirjata vastaavantasoiset velvoitteet palvelujen järjestämisestä ja toteuttamisesta, jotta sääntely voisi toimia tarkoituksenmukaisella tavalla käytännössä.

Läheisverkoston ensisijaisuutta koskeva kirjaus on kannatettava, mutta samalla on varmistettava, ettei läheisverkostoratkaisuja käytetä säästötoimenpiteenä ilman riittävää arviota lapsen edusta. Läheissijoituksissa tulee turvata riittävä ammatillinen tuki, seuranta ja valvonta.

Huostaanoton ja ehdottoman vankeusrangaistuksen yhdistäminen edellyttää huolellista jatkovalmistelua. Vankilaolosuhteet eivät ole lastensuojelulain tunnistama ja tarkoittama kasvuolosuhteiden vaarantuminen, johon lastensuojelun tulisi reagoida. Ehdotetun sääntelyn osalta ei ole selvää, kummalla viranomaisella — Rikosseuraamuslaitoksella vai lastensuojelulla — on määrävä toimivalta sijoituspaikan valinnassa. Lastensuojelulaitoksella ei ole toimivaltaa soveltaa

vankeuslain säännöksiä, mutta silti alaikäiseen sovellettaisiin samanaikaisesti molempia lakeja. Ratkaisu edellyttää laajempaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, miten alaikäisten vankien rangaistukset toteutetaan.

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Yhden käsitteen — kodin ulkopuolinen sijoitus — ottaminen käyttöön on mahdollisesti selkeyttävä uudistus, joka ulottaa sääntelyn myös avohuollon tukitoimena sijoitettuihin lapsiin. Sijoittajahyvinvointialueen velvollisuuden täsmentäminen valvoa sijaishuoltopaikan henkilöstön määrää, osaamista ja tiloja on perusteltua.

Ehdotus, jonka mukaan sijoitushyvinvointialueelle annettaisiin valvontatoimivalta sen alueella sijaitseviin sijoituspaikkoihin, vaatii vielä jatkovalmistelua ja arviointia. Ehdotus on ristiriidassa valvontalain periaatteen kanssa, jonka mukaan valvontatoimivalta kytkeytyy järjestämisvastuuseen — ei sijaintiin. Ehdotus myös poikkeaisi kaikki muut asiakasryhmät koskevasta sääntelystä, mitä ei voida pitää perusteltuna. Käytännön ongelmana on päällekkäinen ja usein epäyhtenäinen valvonta: yhteen seitsemänpaikkaiseen yksikköön voi kohdistua jopa seitsemän eri sijoittajahyvinvointialueen lisäksi sijoitushyvinvointialueen valvontaa, mikä kuormittaa sekä laitoksia että hyvinvointialueita.

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoido): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotettu rajattu joustomahdollisuus, jossa henkilöstömitoitus jonkin verran joustaa lapsimäärän mukaan, vahvistaa palveluntuottajien toimintaedellytyksiä ja tukee jatkuvuudenhallintaa. Lisäksi se tukee henkilöstöressurssien tarkoituksenmukaista kohdentamista. Riittävän mitoituksen arvioinnissa keskeistä on edelleen lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet.

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Turvahenkilösääntelyn tarve on tunnistettu ja nykytilanteen selkiyttäminen on tarpeen — vartijapalveluiden käyttöön on liittynyt epäselvyyttä ja valvontaviranomaisten toisistaan poikkeavia tulkintakäytäntöjä. Lapsille tuttu turvahenkilö on parempi vaihtoehto kuin ulkopuolelta kutsutut vartijat. Metallinpaljastimen käyttö henkilöntarkastuksessa on vähemmän kajoava toimenpide kuin vaihtoehtoiset käytännöt. Turvahenkilön mahdollisuus turvata luvatta poistuneen lapsen palauttamista saattaa vähentää poliisin virka-avun tarvetta.

Ehdotetun sääntelyn perusteluissa todetaan, ettei turvahenkilöillä ole oikeutta osallistua hoito- ja kasvatustehtäviin, mutta ehdotetut tehtävät ovat käytännössä osin päällekkäisiä hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtävien kanssa. Turvahenkilön "turvaamisen" käsite on liian epämääräinen: on täsmennettävä, millaisiin konkreettisiin toimenpiteisiin turvahenkilöllä on oikeus ryhtyä, ja millaisiin ei.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

Rajoittamisen edellytysten ja menettelyjen selkeyttäminen lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta hyvinvointialueiden välillä.

Oikeus rajoittaa yhteydenpitoa sosiaaliseen verkostoon, on esitetyssä muodossaan hyvin laaja. Rajoitusten tulee aina olla yksilöllisiä, välttämättömiä, oikeasuhtaisia ja ajallisesti rajattuja — ne eivät saa muodostua pysyviksi tai automaattisiksi käytännöiksi. Käytännön toimivuuden kannalta on myös tärkeää täsmentää, milloin on kyse kasvatuksellisesta yhteydenpidon rajoittamisesta ja milloin virallisesta päätöksestä.

Henkilöntarkastusta koskevan sääntelyn täsmittäminen on lähtökohtaisesti perusteltua. Voimankäyttöoikeuden laajentamisen osalta on kuitenkin täsmennettävä, mitä voimakeinoja henkilöstöllä on käytettävissä, ja mitä vaatteiden päällisin puolin tarkastamisella käytännössä tarkoitetaan. Ennen säännöksen voimaantuloa on huolehdittava henkilöstön riittävästä koulutuksesta.

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Jälkihuoltoa koskevat ehdotukset ovat kannatettavia sääntelyn rakenteellisina selkiytyksinä, mutta jälkihuollon siirtäminen sosiaalihuoltolain piiriin on palvelujen jatkuvuuden ja erityisosaamisen näkökulmasta riski.

Ehdotetun sääntelyn myötä täysi-ikäiset jälkihuoltoon siirtyvät lastensuojelun erityisosaamispiirin ulkopuolelle. Esityksessä ei säädetä velvoitetta asiakassuunnitelman laatimisesta jälkihuollon asiakkaille — se laadittaisiin sosiaalihuoltolain nojalla vain, "jollei se ole ilmeisen

tarpeetonta". Asiakasryhmän haavoittuva asema edellyttää, että asiakassuunnitelman laatiminen säädetään velvoittavaksi. Esitys ei myöskään tunnista riittävästi nuorempien sijaishuollosta kotiutuneiden lasten erityistarpeita.

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Voimaantuloaikataulu 1.7.2027 on muutoksen mittakaavaan nähden optimistinen. Laki lapsen erityisestä suojelusta ja sosiaalihuoltolain uudistus limittyvät tiiviisti toisiinsa, ja niiden on tultava voimaan samanaikaisesti. Tämä koskee erityisesti sosiaalihuoltolain ja lastensuojelun välistä yhdyspintaa. Valtakunnallisen ohjeistuksen valmistelu on tehtävä hyvissä ajoin ennen voimaantuloa, jotta tulkinnot eivät eriydy alueittain. Siirtymäsäännökset käynnissä oleviin asiakkuuksiin on laadittava selkeiksi, jotta lapset eivät jää muutosvaiheessa vaille riittäviä palveluita.

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUVA-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

-

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

Esitys perustuu oletukselle, että sijaishuollon kustannukset alenevat välittömästi ja täysimääräisesti — mikä ei ole realistista. Riskinä on, että esitys siirtää kustannuksia pikemmin kuin poistaa ne. Kun noin 9 600 lasta siirtyy lastensuojelusta sosiaalihuoltoon, palvelutarpeet ja niistä johtuvat kustannukset eivät automaattisesti katoa — ne siirtyvät aikuissosiaalityöhön, mielenterveyspalveluihin ja muihin palveluihin. Jos varhainen tuki ei toimi suunnitellusti, raskaampien palvelujen tarve voi jopa kasvaa, mikä lisää pitkän aikavälin kustannuksia.

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

Selkein välitön vaikutus on, että perhehoitolain mukaiset palkkiot, kulukorvaukset ja käynnistämiskorvaus maksettaisiin jatkossa myös niille läheisverkostoon kuuluville henkilöille, jotka tällä hetkellä hoitavat lasta ilman perhehoitolain mukaista korvausta. Hyvinvointialueiden kustannukset nousevat sen mukaan, kuinka laajasti läheisverkostoratkaisuja ryhdytään käyttämään.

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

Esitys tunnistaa oikeansuuntaisesti nykyjärjestelmän ongelmia, mutta vaikutusarviointi jää liian yleiselle tasolle, on hyvin optimistinen ja useiden kysymysten osalta riittämätön.

Esitys ei systemaattisesti arvioi, millä edellytyksillä tavoitetila on saavutettavissa tai missä tilanteissa muutokset voivat jopa pahentaa nykyisiä ongelmia. Vaikutusarvioinnissa ei käydä systemaattisesti läpi, miten keskeiset muutokset muutos vaikuttavat lapsen etuun, osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen tai suojeluun. Sosiaalihuoltolain ja ehdotetun uuden lain yhteisvaikutukset tulisi arvioida perusteellisesti. Esitys tunnistaa olemassa olevat alueelliset erot palveluissa, mutta ei riittävästi arvioi, miten uudistus vaikuttaa niihin. Kun sääntelyä kevennetään ja hyvinvointialueiden

liikkumavaraa lisätään ilman vastaavaa kansallisen ohjauksen vahvistamista, alueellisen eriytymisen riski kasvaa.

27. Vapaamuotoiset huomiot

Uudistus on tavoitteiltaan pääosin kannatettava, mutta toteutustavaltaan ongelmallinen. Lastensuojelulain kokonaisuudistuksen pilkkominen useisiin erillisiin osiin ei ole onnistunut ratkaisu. Kokonaisvaltaisen kuvan muodostaminen uudistuksesta on haastavaa, mikä heikentää lausuntojen merkitystä.

Lastensuojelulain soveltamisen kynnyksen nosto asettaa sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuudessa olevat lapset eri asemaan ilman riittäviä perusteluja — vaikka molemmissa on kyse lapsista, joiden kasvu ja kehitys ei turvaudu ilman yhteiskunnan tukea. Esitykset eivät tuo erityisen tuen tarpeen ja lastensuojelutuen tarpeen määrittelyyn riittävää selkeyttä. Lasten ja perheiden voi olla vaikea hahmottaa, mitä apua ja tukea heille on milloinkin saatavilla.

Uudistuksen läpileikkaava haaste on resurssien puute yhdistettynä epärealistisiin säästöodotuksiin. Ilman riittäviä investointeja perustason palveluihin, henkilöstön koulutukseen ja kansalliseen ohjaukseen on vaara, että uudistus heikentää juuri niiden lasten asemaa, joita sillä pyritään auttamaan.

Lindeberg Laura
Hyvinvointiala HALI ry